

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν ΙΟΥ.

ΑΙ ΛΘΪΝΑΙ ΕΠΙ ΠΕΙΣΙΣΤΡΑΤΟΥ.

Ἔσι δὲ δὴ καὶ τοῦτο ἐπὶ τῇ
Σειριακῇ οὐδῶν, ἐν ᾧ λέγει· Μυθί-
μα τόδ' Ἰππάρχου, μὴ φι-
λον ἐξαπάτα.

(Πλάτ. εἰς Ἰππάρχ.)

Ἐκάστη Ἑλληνικὴ πόλις ἦτον, ὡς εἰρέθη, αὐτόνομος διοικου-
μένη κατὰ τοὺς ἰδίους αὐτῆς ἀστυνομικοὺς νόμους· ἀλλ', οὐσα
ἀδύνατος, ἐζήτει εἰς πᾶσαν δεινὴν περίστασιν τὴν συμμαχίαν
τῶν Ἀθηνῶν, ἢ τῆς Σπάρτης, συνεπεφέρετο μετ' αὐτῶν, καὶ ὁ
κλονισμὸς τῆς μιᾶς, ἢ τῆς ἄλλης ἔσειεν ὅλην τὴν Ἑλλάδα.
Διὰ τοῦτο ἅπασα ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία συγκεντροῦται εἰς αὐτάς
τάς δύο προκρίτους δημοκρατίας, καὶ δι' αὐτῶν ἀναπτύσ-
σεται.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Δῆμος κατήντησεν ἰσχυρότατος. Ἡ πρὸς
τὴν ἐλευθερίαν τοῦ πρόδοτος ἤρχησεν ἀπὸ τὸν Θησέα, κύζησε με-
τὰ τὸν Κόδρον, ἐστερεώθη ἐπὶ τῆς ἐφ' ὄρου ζωῆς ἀρχοντίας, ἐ-
δυνάμωσεν εἰς τὴν δεκαετῆ, καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ ἀπόγειον αὐτῆς
σημεῖον ἐπὶ τῆς ἐτησίου ἀρχοντίας. Εἰς πᾶσαν μεταβολὴν ἐπρο-
χώρει ἢ πρὸς τὴν πολιτείαν ἰσχύς του· καὶ μαχόμενος κατὰ
πόδας εἰσῆρχετο εἰς τὰς ἀρχάς, τὰς ἐκυβέρνα, καὶ ἐπὶ τέλους
τὰς ἐδέσποζεν. Ὅσιν λοιπὸν εἶχε τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ τὸν κο-
λακεύσῃ καὶ ἀπατήσῃ, ἀπεκαθίστατο φοβερὸς πρὸς τοὺς δυνα-
τοὺς, καὶ ἐξουσίαζε τὸν λαόν. Ὁ Πεισίστρατος, ἀνὴρ φιλόδοξος
καὶ μεγαλοφυής, ἐγνώρισε τὸ ἀσθενὲς μέρος τοῦ πολιτεύματος,
καὶ τοῦ δήμου τὴν ἄστατον παραφορὰν· διὸ κηρύττεται καὶ

πρόμαχος τοῦ λαοῦ, καὶ πολέμιος τῶν δύο εἰσέτι σωζομένων φα-
 τριῶν: τῶν πλουσίων, λέγω, καὶ εὐπατριδῶν (α). Ὅσον περισ-
 σότερον πῦξανεν ἡ εὐνοια καὶ ἡ ὑπόληψις τοῦ ὄχλου πρὸς αὐ-
 τόν, τοσοῦτον καὶ ἡ δύναμις του. Εἰς μάτην ἐπάσχισαν ὀλί-
 γοι ἐνάρετοι πολῖται νὰ δεῖξωσι τὴν ἀπάτην τοῦ Πεισιστράτου,
 καὶ τοὺς πονηροὺς αὐτοῦ σκοποῦς. Ὁ λαὸς τὸν ὁποῖον ἐπροστά-
 τευεν ὁ Πεισιστράτος, τὸν ὑπερασπίζετο, ὡς τὸν μόνον φιλε-
 λεύθερον, καὶ προστάτην τῶν δικαίων του. Οὗτος δὲ γνωρίζων
 τὸν πρόσφορον καιρὸν, ἐπλήγωσεν ἑαυτὸν ὁ ἴδιος, καὶ καθημαγμένης
 ἐπαρουσιάσθη εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ μετ' ἐπιπλάσου πραότητος, ἐφαί-
 νετο πάσχων καὶ κινδυνεύων ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ λαοῦ (β). Ὁ
 Δῆμος ἀγανάκτησας κατὰ τῶν ἀνυπάρκτων δολοφόνων, ἐμπλέκε-
 ται εἰς τὰς παγίδας τοῦ δημαγωγοῦ· πιστεύει, λυπεῖται, καὶ
 διορίζει εἰς τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐντιμον θῦμα σωματοφυλακὴν (γ).
 Ἄλλ' ὁ Πεισιστράτος ἐγειρόμενος ἐξαίφνης, κυριεύει δι' αὐτῆς τὴν
 Ἀκρόπολιν, καὶ ὕστερον τὴν Ἀττικὴν. Διὰ τῆς δημαγωγίας ἐ-
 τυράννησεν ὁ Φεῖδων τὸ Ἄργος, ὁ Παναίτιος τοὺς Λεοντί-
 νους, ὁ Κύψελος τὴν Κόρινθον, ὁ Διονύσιος τὴν Σαρακοῦσαν, καὶ
 ὁ Πεισιστράτος τὰς Ἀθήνας (δ). Ἐγνώρισαν τότε οἱ Ἀθηναῖοι

(α) Ὅς, στασιαζόντων τῶν παράλων, καὶ τῶν ἐκ τοῦ πεδίου Ἀθη-
 ναίων· καὶ τῶν μὲν προεστῶτος Μεγακλέους τοῦ Ἀλκμαίωνος· τῶν δὲ ἐκ
 τοῦ πεδίου τοῦ Λυκούργου Ἀριστολαΐδω ἤγειρεν ὁ Πεισιστράτος τρίτην
 στάσιν. (Ἠρόδ. Βιβλ. Ι. § 59.)

(β) Τρωματίσας ἑωυτόν τε καὶ ἡμίονους, ἦλασεν εἰς τὴν ἀγορὰν τὸ
 ζεῦγος. (Ἠρόδ. αὐτόθι.)

(γ) Ἐθέετό τε τοῦ Δήμου φυλακῆς τινας πρὸς αὐτὸν κυρῆσαι· ὁ δὲ
 Δῆμος ἐξαπατηθεὶς ἔδωκεν. (Ἠρόδ. αὐτόθι.)

Συστέλλεται τις νὰ διηγηθῇ τὸν ἀνακτῆ τρόπον, δι' οὗ ἠπάτησε
 τὸ τρίτον ὁ Πεισιστράτος τὸν ὄχλον διὰ νὰ ξαναποκτήσῃ τὴν Ἐξουσίαν.

(Ὁρα Ἠρόδ. Βιβλ. Α. § 60.)

(δ) Ἄρις. Πολιτ. Βιβλ. Ε. Κεφ. Η. § 4.

τὴν ἀπάτην τοῦ Δημαγωγοῦ. Ἄλλ' ἡ πείρα ἔχει, ὡς ἐπιτο-
 πλείστον, ὀλίγην ἰσχὺν εἰς τὸν ὄχλον, ὅστις κινεῖται μᾶλλον ἀπὸ
 τὴν αἰσθησιν τοῦ ἐνεστῶτος, παρά ἀπὸ τὴν θεωρίαν τοῦ πα-
 ρελθόντος, καὶ τὸν συμπερασμὸν τοῦ μέλλοντος. Δις ἐξέπεσε τῆς
 ἐλπίδος τοῦ ὁ Πεισιστρατος· δις διὰ τῆς πλάνης ἀντεκατεστά-
 θη εἰς τὴν ἐξουσίαν παρά τοῦ εὐαπατήτου ὄχλου. Ὁ δὲ Πει-
 σιστρατος καταπολεμήσας τοὺς ἐνκντίους, ἔμεινεν ἀφιλονείκη-
 τος κύριος τῆς Ἀττικῆς (560. Π. Χ.), τὴν ὁποίαν ἐκυβέρνη-
 σεν ἰσχύως καὶ δικαίως (α), ἀφίνων μετὰ τὸν θάνατον τοὺς
 δύο αὐτοῦ υἱοὺς κληρονόμους τῆς βασιλείας τοῦ Κόδρου. Δικαί-
 ως ἄρα ὠνόμασάν τινες τὴν Ὀχλοκρατίαν Ῥητοροκρατίαν, ἢ κυ-
 ρίως Πονηροκρατίαν, κατὰ τὸν Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλην (β).
 Ἡ τυραννία τῶν Πεισιστρατιδῶν, ὅμως ἐκτὸς τοῦ ὀνόματος, δὲν
 εἶχε, τοῦλάχιστον κατ' ἀρχάς, καμμίαν ἄλλην ἀχώριστον τῆς
 βίας κακίαν· ἐπέφερε δὲ καὶ ἐπίσημον ὠφέλειαν· καθότι οἱ νό-
 μοι τοῦ Σόλωνος δίδοντες πλειοτέραν, ἴσως, τοῦ δέοντος ἐλευ-
 θερίαν εἰς τὸν λαὸν, ἀνεχαίτιζον ἐνταυτῷ τὴν παρεκτροπὴν διὰ τῆς
 χρηστότητος τῶν ἡθῶν, διὰ τῶν σοφῶν περὶ ἀνατροφῆς διατάξεων,
 καὶ διὰ τῶν σπουδαίων ἀστυνομικῶν παραγγελμάτων. Ταῦτα πάν-
 τα διετήρουν τὴν κοινὴν ἀσφάλειαν, καὶ οὐχ ἥττον τὴν σωτήριον
 προοδευτικὴν τῆς κοινῆς ἐκπαιδεύσεως, καὶ ἠθικῆς βελτιώσε-
 ως κίνησιν. Ἄλλ' ἐχρειάσθη ἡ αὐστηρὰ καὶ δικαία ἰσχὺς τοῦ
 Πεισιστράτου, διὰ νὰ κρατήσῃ τὸν λαὸν εἰς τὴν καταγεγραμ-
 μένην ταύτην πορείαν. Ὅστε, ἂν ἐστερήθη μέρος ἐλάχιστον ἐ-
 λευθερίας, ἀπέκτησε διὰ τοῦ Πεισιστράτου τὴν εἰς τοὺς νόμους

(α) Οὔτε τιμὰς τὰς ἐούσας συνταράξας, οὔτε θέσμια μεταλλάξας· ἐ-
 πί τε τοῖσοι κατεστρώσιν ἐννεμε τὴν πόλιν, κοσμέων καλῶς τε καὶ εὖ.

(Ἡρόδ. Βιβλ. Ι. § 59.)

(β) Πλάτ. Νόμ. καὶ Πολιτ. Ἄρισ. Πολιτ. Βιβλ. Ε'. Κεφ. Η'. § 4.
 καὶ ἐφεξῆς. Kobbes' Oeuvres Philos. et Politiqu.

ὑπακοήν· καὶ ἐξ αὐτῆς καὶ δι αὐτῆς ἐξῆ οὗ πολίτης εὐδαίμων, ὡς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Κρόνου, κατὰ τὸν σοφὸν διδάσκαλον τῆς Ἀκαδημίας (α).

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς Πεισιστρατικῆς ἐξουσίας, ἡ Ἀττικὴ ἠσύχασε, καὶ αἱ Ἀθηναῖοι ἔλαβον μεγίστην καὶ ἐπίσημον μεταβολὴν εἰς τὸ κρεῖττον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν παλαιῶν (β). Οὗτος ὠφελούμενος ἀπὸ τῆς δυνάμειν του, κατεπλάκωσε τὸ φιλοτάραχον πνεῦμα τοῦ Δήμου, φιλοτιμούμενος νὰ βάλῃ εἰς πρᾶξιν τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος. Ἡ ἐξουσία αὐτοῦ καὶ τῶν υἱῶν του, ἦτις διήρκεσεν ἀταράχως ἐπέκεινα τῶν τριάκοντα χρόνων (γ), οὖσα ἤμερος καὶ φρόνιμος, δικαία καὶ δραστήριος, ἐσυνείθισε τοὺς πολίτας εἰς τὴν εὐπειθειαν καὶ ὑπακοήν, ὑποταγὴν, καὶ τήρησιν τῶν νομίμων παραγγελμάτων, καὶ ἐμπόδισε τὴν ἀγοραίαν ὀχλαβοήν· ἀπέδωκεν εἰς ἕκαστον τὴν ἀνάλογον τῆς παιδείας καὶ προσωπικῆς ἰκανότητός του θέσιν, ἐσύστησε σπουδαστήρια, καὶ κοινὰ διδασκαλεῖα διὰ τὴν παιδαγωγίαν τῆς νεολαίας, ἐπροσκάλεσε σοφοὺς, καὶ ἄνδρας ἐναρέτους, τεχνίτας, ποιητὰς, κ.τ.λ. μεταξὺ τῶν ὁποίων παρατηρεῖται ὁ Σιμωνίδης, καὶ ὁ Ἀνακρέων (δ), εἰσήγαγε τὰς Ῥαψωδίας τοῦ Ὀμήρου, δια-

(α) Ἐγὼ οὖν σὲ ἐμοὶ ὄντα φίλον οὐ δῆπου τολμῶν ἐξαπατᾶν, καὶ ἐκείνῳ τοιοῦτῳ ὄντι ἀπιστεῖν, οὗ καὶ ἀποθανόντος τρία ἔτη ἐτυραννεύθησαν Ἀθηναῖοι ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰππίου. Καὶ πάντων ἂν τῶν παλαιῶν ἤκουσας, ὅτι ταῦτα μόνα τὰ ἔτη τυραννίς ἐγένετο ἐν Ἀθήναις (ἐννοεῖ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰππάρχου). Τὸν δὲ ἄλλον χρόνον ἐγγύς τι ἔξω Ἀθηναῖοι ὡσπερ ἐπὶ Κρόνου βασιλεύοντος. (Πλάτ. εἰς Ἰππάρχ.)

(β) Πλάτ. αὐτόθι. — Αἰλ. Ποικίλ. Ἱστορ. Βιβλ. Η.

γ) Ἀρξάντες μὲν τῶν Ἀθηναίων ἐπ' ἔτσα ἕξ τε καὶ τριάκοντα.

(Ἡρόδ. Βιβλ. V. § 65.)

(δ) Καὶ ἐπ' Ἀνακρέοντα τὸν Τήϊον πεντηκόντορον στείλας, ἐκόμισεν εἰς τὴν πόλιν· Σιμωνίδην δὲ τὸν Κεῖον περὶ αὐτὸν αἰεὶ εἶχε.

(Πλάτ. Ἰππάρχ.)

τάξας νὰ ἀναγινώσκωνται δημοσίως εἰς τὴν ἐο τῶν Παναθηναίων (α)· ἀνήγειρε στήλας εἰς τὰς ἀγοράς καὶ πλατείας, χαράξας πρὸς κατήχησιν τοῦ κοινοῦ λαοῦ ἠθικὰ, ὀρθοσκευτικὰ, καὶ πολιτικὰ ἀξιώματα καὶ γνώμας· ὑπερασπίσθη σπουδαίως τὴν πρόοδον τῶν ἐλευθερίων τεχνῶν, τῆς γεωργίας, καὶ ἐμπορίας (β). Ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐποχῆς ἤρχησε κυρίως ἢ πρὸς τὰς μαθήσεις, καὶ τὴν φιλοκαλίαν εὐτυχῆς κίνησις τῶν πνευμάτων, καὶ ἐπροχώρησε μέχρι Περικλέους. Εἰς τὸ μικρὸν τοῦτο διάστημα μίᾳς, ὡς ἔγγιστα, ἑκατονταετηρίδος, αἱ Ἀθῆναι ἀπεκατεστάθησαν τὸ Λύκειον τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὸ διδασκαλεῖον τῶν πολιτισμένων ἐθνῶν. Τότε ἡ μεγαλοφυῆς διάνοια τῶν Ἑλλήνων, ἤγειρε τὸν ἀφιλονείκητον θρόνον τῆς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν· ἡ φιλοσοφία ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν, καὶ τὸ Σούνιον ὑψώθη μέχρι τῆς αἰδίου καλλονῆς· καὶ ἡ Ἀττικὴ ἀπεκατέστη τὸ πρωτότυπον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς φιλοκαλίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ τῶν μετὰ ταῦτα αἰώνων. Τοσοῦτον εἶναι ἀληθές, ὅτι μόνη ἡ εὐνομία, καὶ ἡ πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὰς ἀρχὰς ὑποταγῆ, εἶναι ἡ αἰτία τῆς εὐκλείας τῆς εὐδαιμονίας, καὶ τῆς πρὸς τὰ καλὰ προόδου παντὸς νέου ἔθνους, καὶ πάσης πολιτείας, μάλιστα τῆς ἀρτισυστάτου (γ). Ἡ δὲ τοιαύτη καλὴ τῶν καλῶν ἕξις καὶ ἀνατροπὴ δὲν ἐπεριορίσθη εἰς τὰς πόλεις, ἀλλ' εἰς ὅλην τὴν ἑκτασιν τῆς Ἀττικῆς (δ). Δύω ἄρα πράγματα

(α) Πλάτ. αὐτόθι.

(β) Πλάτ. αὐτόθι. Μεσοῦρσιος εἰς βίου Πεισιστρο. Ἰσοκρ. Παναθ.

(γ) Ὅς ἄλλα τε πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα σοφίας ἀπεδείξατο, καὶ τὰ Ὀμήρου πρῶτος ἐκόμισεν εἰς τὴν γῆν πευτηνὴν, καὶ ἠνάγκασε τοὺς Παναθηναίους ἐξ ὑπολήψεως αὐτὰ διᾶναι . . . Ταῦτα δ' ἐποίησε βουλόμενος παῖθαι τοὺς πολίτας ἵνα ὡς βελτίων αὐτῶν ὄντων ἀρχῆ, οὐκ οἰόμενοι δεῖν οὐδενὶ σοφίας ρθουαῖν, ἅ τε ὡν καλὸς τε κἀγαθός.

(Πλάτ. Ἰσπάρχ.)

(δ) Ἐπειδὴ δὲ αὐτῶ οἱ περὶ τὸ ἄστυ τῶν πολιτῶν πεπαλιωμένοι ἦ-

ἀναγκαῖα καὶ ἀναπόφευκτα ἀπαιτοῦνται, διὰ νὰ μορφωθῇ πραγματικῶς ἓν ἔθνος. Πρῶτον, νόμοι καλοὶ καὶ δεύτερον, ἀκριβῆς τῶν κελῶν νόμων τήρησις. Ὅπου λείπει τὸ ἓν, ἢ τὸ ἄλλο (ἐπειδὴ καὶ περὶ τῶν δύο ἐνταυτῷ δὲν εἶναι πλέον λόγος), οὔτε ὑπάρχει, οὔτε δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐκεῖ ἐλευθερία, καὶ κυρίως εὐδαιμονία. Ἄλλ' ἐκ τούτου φθάνει τις εἰς παράδοξόν τι συμπέρασμα, τὸ ὁποῖον θλιβόμενος ἐκφωνεῖ: ὅτι δηλαδή μετρία τις ἐξουσία πρὸς στερεώσεις τῶν νόμων ἦτον ἐπίσης, ἴσως, ἀναγκαῖα εἰς τὰς Ἀθήνας, ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ καλοὶ τοῦ Σόλωνος νόμοι καθότι ἡ μεταβολὴ εἶναι πάντοτε ὀλεθρία. Μετέβαλε τῶντι ὁ Κλεισθένης τὴν νομοθεσίαν· ἀλλ' ἡ τοιαύτη μεταβολὴ ἐπέφερε τὴν δευτέραν τοῦ Ἀριστείδου· καὶ αὐτὴ τὴν τρίτην τοῦ Περικλέους· αὐταὶ τὴν εἰς Αἰγὸς ποταμὸν νίκην, καὶ τὴν Χαιρωνεῖαν ὕστερον. Καταδικάζων τις τὴν σκληρότητα τοῦ Ἰππίου, πρέπει νὰ ἐπκινέσῃ, μετὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν παλαιῶν φρονίμων ἀνδρῶν, τὴν φρόνησιν τοῦ γηραιοῦ Πεισιστράτου, καὶ τοῦ Ἰππάρχου· διότι, καὶ ἂν φαίνεται κατὰ πρώτην ἔποψιν, δὲν εἶναι κυρίως κέρδος πᾶν κτῆμα, τὸ ὁποῖον ἀποκτᾷ τις, ἢ μηδὲν ἀναλώσας, ἢ ἐλαττον ἀναλώσας πλέον λάβῃ· ἀλλὰ τότε καὶ εἶναι καὶ λέγεται κέρδος, ὅταν εἰς αὐτὸ ἐνυπάρχῃ ἡ ἀξία. Ὡστε τὸ ἀξίον εἶναι τὸ ἀληθὲς κερδαλέον, εἴτε μικρὸν εἴτε μέγα εἶναι τὸ κέρδος· καὶ ἀπ' αὐτὸ πα-

σαν, καὶ ἐθαύμαζον αὐτὸν ἐπὶ σοφίᾳ, ἐπιβουλεύων αὐτοὺς ἐν τοῖς ἀγροῖς παιδεῦσαι, ἔζησεν αὐτοῖς Ἑρμᾶς κατὰ τὰς ὁδοὺς ἐν μέσῳ τοῦ ἄγρου, καὶ τῶν δῆμων ἐκάστων. Κάπειτα ὑπὸ σοφίας τῆς αὐτοῦ, ἦν τε ἔμαθε καὶ ἦν αὐτὸς ἐξεῦρεν, ἐκλεξάμενος ἃ ἠγείτο σοφώτατα εἶναι, ταῦτα αὐτὸς ἐντείνας εἰς ἐλεγείον, αὐτοῦ ποιήματα καὶ παιδεύματα τῆς σοφίας ἔγραψε κτλ. (Πλάτ. αὐτόθι.) Ἐσημείωσα ἐπιτηδὲς τὸ ἐπιβουλεύων, τοῦ ὁποίου γνωρίζω μίαν σημασίαν. Ὡς ὁ Πλάτων συγχωρεῖ, φαίνεται, ἥνιοτα ἐν εἰδῶς βίας καὶ ἀπάτης διὰ τὸ καλὸν τῶν ἀνθρώπων, τὴν πρόοδον καὶ βελτιώσιν τῆς κεινωνίας, καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν πολιτῶν· διότι ἡ ἄγνοια ἐμποδίζει τὴν διάκρισιν τοῦ καλοῦ.

ράγεται ἡ εὐδαιμονία, ἐπομένως τὸ ἀνάξιον μόνον εἶναι ἀκερδές. Τί ὠφελεῖ ἡ κτήσις τινος πράγματος, ἂν δὲν περιέχῃ ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀξίαν τοῦ ἀγαθοῦ; Ὡστε οἱ ἀγαθοὶ δὲν ἐπιθυμοῦσι πάντα τὰ κέρδη, ἀλλὰ τῶν κερδῶν τὰ ἀγαθὰ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἄρα δὲν ἐζημιώθησαν, στερηθέντες μέρος τῆς ὑπερμέτρου ἐκείνης ἐλευθερίας, περὶ ἧς εἰρέθη εἰς τὰ προλαβόντα· ἀλλ' ὠφελήθησαν κερδίσαντες τὴν εὐταξίαν, τὴν πρὸς τοὺς νόμους ὑποταγὴν τοῦ Σόλωνος, τὴν πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ τέχνην καὶ ἠθικὴν βελτίωσιν προόδον· καὶ ἐβλάβηθησαν τότε μόνον, ὅτε αὐτὸς ὁ Ἰππίας κατεπάτησεν ἅπασαν τὴν καθεστῶσαν νομοθεσίαν, καὶ ἐτυράννησε τὰς Ἀθήνας. Ὅθεν καὶ ἐξώσθη δι' αὐτό.

Κατὰ δυστυχίαν οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Πεισιστράτου, καὶ μάλιστα ὁ Ἰππίας, δὲν ἐκληρονόμησαν ἐπίσης μετὰ τοῦ θρόνου καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ πατρὸς. Ἡ δὲ ἐξουσία, σφιζομένη μᾶλλον ἐπὶ τῆς κοινῆς ὑπολήψεως, παρὰ εἰς τοὺς νόμους, κινδυνεύει νὰ πέσῃ, ὡς αἰ ἐναντίαι περιστάσεις σαλεύουσιν τὴν βάσιν τῆς· τὰ δὲ μέγχα, ὅσα τότε μεταχειρίζεσθαι, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πτώσιν τῆς, εἰσὶ πάντοτε βίαια, καὶ διὰ τοῦτο μισητά. Ὁ γηραιὸς Πεισίστρατος ἔφθασε διὰ τῆς ἀπάτης εἰς τὸν σκοπὸν του, καὶ διὰ τῆς πραότητος καὶ φρονήσεως τὸν ἐσερέωσεν. Οἱ υἱοὶ, ἀκολουθοῦντες καταρχὰς τὰ ἔχνη τοῦ πατρὸς, εὐδοκίμουν· ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν χρόνου τινὸς, ὁ Ἰππαρχος κινήσας τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Ἀρμοδίου, ἐτιμωρήθη ἀπὸ τὸν ἡρωϊκὸν Ἀριστογείτονα (α). Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν Ἰππίαν νὰ γίνῃ καὶ ὑποπτος καὶ σκληρὸς, καὶ νὰ μεταχειρισθῇ ὅλα τὰ γνωστὰ μέσα τῆς καταδυναστείας: κατασκόπους, δηλ: μισθωτοὺς στρατιώτας, ἐξορίας πολιτῶν, δημεύσεις ὑπαρχόντων, καὶ θανάτους. Τὸν δὲ λαὸν κατέθλιβεν ἅμα ἀπὸ φό-

(α) Ὁ Πλάτων διηγεῖται ἄλλως πως τὴν ὑπόθεσιν. Ὅρα τὸν Ἰππαρχὸν αὐτοῦ.

ρους καὶ ἀπὸ τὴν θλιβερὰν ὑποψίαν, ἥτις ἀκολουθοῦσα τὸν πολίτην, ὡς σκιά, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἐσωτερικὸν κοιτῶνα τῆς οἰκίας του, δὲν τὸν συγχωρεῖ οὐδὲ στιγμὴν ἀνέσεως (α).

Αἱ ἀτομικαὶ ἀρεταί, τὰ προσωπικὰ προτερήματα, καὶ ἡ φρόνησις τοῦ γηραιοῦ Πεισιστράτου, ἐμπόδισαν τὸν λαὸν νὰ ἐνθουμηθῇ τὸ μέρος τῶν ἀπολεσθέντων αὐτοῦ δικαίων. Ἄλλ' ἡ τυραννία, ἐπτερημένη πάσης ἀρετῆς καὶ ἀξίας, λησμονεῖ τὸ κοινόν, καὶ περιορίζεται εἰς τὸ ἴδιον αὐτῆς ὄφελος, σκοπὸν ἔχουσα τὸ ἡδὺ καὶ εὐάρεστον, καθὼς ὁ δίκαιος βασιλεὺς τὸ κοινὸν καλόν (β). Διὰ τοῦτο, ὅταν ἡ κεκρυμμένη τῆς αὐλῆς διαφθορὰ παρουσιασθῇ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ κοινοῦ μ' ὅλα τῆς ἀβελτηρίας τὰ παράσημα, ὁ ζυγὸς τότε γίνεται βαρὺς, καὶ ἐπιφέρει τὴν κοινὴν καταφρόνησιν· αὕτη δὲ, τὴν ἀγανάκτησιν τῶν ἀνθρώπων. Ἡ κακοήθεια καὶ ἡ μοχθηρία, ἡ ὑποψία καὶ ἡ σκληρότης τοῦ Ἰππίου, ἠκόνησαν τὰ ξιφίδια τοῦ Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος, καὶ ἀπὸ τὸν τάφον αὐτῶν ἐξῆλθεν ἔνδοξος ἡ ἐλευθερία τῆς Ἀττικῆς. Μυρία τοιαῦτα παραδείγματα ἀναφέρει ὁ Σταγειρίτης, δι' ὧν κατηργήθησαν πάντοτε καὶ πανταχοῦ αἱ τυραννίαι καὶ αἱ μετὰ βίᾱς καὶ κακοηθείας Δεσποτεῖαι (γ). Ἀλλὰ σπανίως, κατὰ δυστυχίαν, ὠφελοῦνται οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὰ παραδείγματα, καὶ τὴν ἱστορίαν.

Ἐδειξε πολλάκις ἡ γενικὴ ἱστορία, πόσον ἰσχύουσι τὰ μικρότερα συμβεβηκότα, διὰ νὰ μεταβάλλωσι τὴν τύχην τῶν ἐθνῶν

(α) Ὅρα τὴν δημηγορίαν τοῦ Σωσικλέους εἰς τὸν Ἡρόδοτον. Βιβλ. V. Κεφ. 92. § 6. Ἄριστ. Πολιτ. Βιβλ. E. Κεφ. Η. § 9.

(Ξενοφ. Οἰκονομ. καὶ τοῦ αὐτοῦ. Περὶ Φορ.)

(β) Ἡ δὲ Τυραννίς, ὡσπερ εἴρηται πολλάκις, πρὸς οὐδὲν ἀποβλέπει κοινόν, εἰμὴ τῆς ἰδίας ὠφελείας χάριν· ἔστι δὲ σκοπὸς Τυραννικὸς μὲν τὸ ἡδὺ· Βασιλικὸς δὲ, τὸ καλόν. (Ἄριστ. αὐτόθι.)

(γ) Ἄριστ. Πολιτ. Βιβλ. E. Κεφ. Η. § 9. μέχρι § 20.

(α) ἡ πρὸς μίαν παρθένον ὕβρις ἐπέφερε τὸν θάνατον τοῦ ὕβρι-
στοῦ, καὶ μετέλλαξε τὸ πολίτευμα. Ὁ εἰς Δελφοὺς ναὸς τοῦ Ἀπόλ-
λωνος ἀνεγερθεὶς δι' ἐξόδων τῶν Ἀλκμαιονίδων, εὐδοκίμων Ἀ-
θηναίων ἐξορισθέντων παρὰ τοῦ Ἰππίου, κατέπεισε τὴν Πυθείαν
ἐγνωμονοῦσαν νὰ μὴν ὑποσχεθῇ εἰς τοὺς θεοσεβεῖς Σπαρτιάτας
τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν, εἰμὴ μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς τυραν-
νίας τῶν Ἀθηναίων (β). ἡ πρώτη ἐκστρατεία ἐματαιώθη (γ). ἀλλ'
ὁ Κλεισθένης καὶ οἱ φιλελεύθεροι Ἀθηναῖοι, νικήσαντες τοὺς μι-
σθωτοῦς στρατιώτας τοῦ Ἰππίου, ἠλευθέρωσαν τὴν πόλιν τῶν
Ἀθηναίων (δ). Ὁ δὲ τύραννος καταδικασθεὶς δημοσίως εἰς τὴν γε-
νικὴν συνέλευσιν τῶν Ἑλλήνων, κατέρυγεν ἰκέτης εἰς τὴν αὐ-
τὴν τῆς Περσίας. Ὁ μέγας βασιλεὺς, ἔχων ἰδιαίτερα τέλη, ἀνέλα-
θε μετὰ χρεῶς τὴν υπεράσπισιν τοῦ Ἰππίου· μστεχειρίσθη πρῶ-
τον τὰς παραινέσεις καὶ τὴν συμβουλὴν, ὕστερον τὴν κολακείαν
καὶ τὰς λαμπρὰς ὑποσχέσεις, καὶ τέλος τὰς ἀπειλάς. Ἀλλὰ
βλέπων τὴν στερεὰν ἀπόφασιν τῶν Ἀθηναίων, ἀπεφάσισε νὰ
τοὺς σωφρονίσῃ δι' ὅπλων, ἐκδικούμενος οὕτως τὰς πρῶτην πυρ-
πολυθείσας Σούσας, τὴν παλαιὰν περιφρόνησιν, καὶ τὴν νέαν
παρακοίην.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τοῦ Πεισιστρατίδου, ἀπε-
κατέστησαν τὴν παλαιὰν αὐτονομίαν, καὶ ἤρχησεν ἀμέσως ἡ
μεταξὺ των διχόνοια. Κλεισθένης, ὁ υἱὸς τοῦ Μεγακλέους Ἀλ-
κμαιοῦ, καὶ Ἰσαγόρας ὁ τοῦ Τισάνδρου, ἀρχηγοὶ τῶν φα-
τριῶν, ἐφειλονεῖκον περὶ δυνάμεως (ε). ὁ μὲν υπερασπίζετο τὴν

(α) Ἄριστοτέλ. αὐτόθι.

(β) Ἡρόδοτ. Βιβλ. V. § 62.

(γ) Ἡρόδοτ. αὐτόθι. Βιβλ. V. § 63.

(δ) Κλεισθένης ὁ δὲ, ἀποικόμενος εἰς τὸ Ἄστυ, ἅμα Ἀθηναίων τοῖσι οἱ
βουλευομένοισι εἶναι ἐλεύθεροι, ἐπολιόρησε τοὺς Τυράννους.

(Ἡρόδοτ. αὐτόθι.)

(ε) Ἡρόδοτ. αὐτόθι.

Ἄριστοκρατίαν, ὃ δὲ τὴν Ὀχλοκρατίαν· ὃ πρῶτος σύμφωνος μετὰ τῶν πλουσίων, ἐστοχάσθη νὰ κερδήσῃ καὶ τὸν λαόν, αὐξάνων τὰς φυλάς τοῦ δήμου ἐκ τεσσάρων μέχρι τῶν δέκα (α). Οὕτως ἠύξησεν ἐπομένως τὸν ἀριθμὸν τῶν Βουλευφόρων, καὶ Ἰπουργῶν, καὶ διώρισε πανταχοῦ τοὺς ὀμόφρονάς του· πολιτογράφων δὲ ἅμα πολλοὺς ξένους κατοίκους καὶ δούλους, ἐξωστράκισε, βοηθούμενος ἀπ' αὐτοῦ, τὸν ἀνταγωνιστὴν του Ἰσαγόραν, καὶ ἐπροχώρει εἰς τὴν τυραννίαν, κατὰ μίμησιν τοῦ μητροπάτορός του Κλεισθέους, ὅστις διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου ἐβασίλευσεν εἰς τὴν Σικυῶνα (β). Ὁ Κλεομένης, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, ὢν φίλος τοῦ ἐξορίστου, ἦλθε μετὰ δυνάμεως εἰς τὴν Ἀττικὴν, καὶ κυριεύσας τὴν ἀκρόπολιν, κατήργησε μετὰ τοῦ Ἰσαγόρου τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κλεισθέους. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι, πολιορκήσαντες τοὺς Σπαρτιάτας, αὐτοὺς μὲν ἠνάγκασαν ν' ἀναχωρήσωσι, τὴν δὲ αὐτονομίαν ἀνακηρύττουσι. Οὕτως τετράκις οἱ Ἀωριεῖς εἰτέβαλον καὶ ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν· πρῶτον ἐπὶ Κόδρου, δεύτερον καὶ τρίτον ἐπὶ Πεισιστρατιδῶν, καὶ τέταρτον εἰς τὴν Ἐλευσίνα μετὰ τοῦ Κλεομένου (γ).

Ὁ Ἰσοκράτης, κρίνων καλοκαγάρως τὸν Κλεισθένην, τὸν θεωρεῖ ὡς δεύτερον διαρρυθμητὴν τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων. Ἄλλ' ἡ κυβέρνησις τοῦ Κλεισθέους καὶ αἱ καινοτομίαι εἰσὶ κυρίως ἡ ἐπίσημος πρώτη μεταβολὴ εἰς τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος· ἔκτοτε ἡ πολιτεία τῶν Ἀθηνῶν ἐκλινεν εἰς καθαρὰν ὀχλοκρατίαν· τὸ δὲ παράδειγμα τῆς πρώτης μεταβολῆς ἐπέ-

(α) Ἐσσοόμενος δὲ ὁ Κλεισθένης τὸν δῆμον, προσεταιρίζεται. Μετὰ δὲ, τετραφύλους ἔοντας Ἀθηναίους, δεκαφύλους ἐποίησε. (Ἡρόδοτ. Βιβλ. V. § 66.)

(β) Ἡρόδοτ. αὐτόθι. § 67—69.

(γ) Πρώτη μεταβολὴ Νομοθεσίας, καὶ πρῶτον παράδειγμα.

φρασε τὰς ἄλλας: τὴν τοῦ Ἀριστείδου, λέγω, τὴν τρίτην τὴν τοῦ τρισέγγονος τοῦ Κλεισθένης Περικλέους τοῦ Ξανθίππου (α)· τετάρτη μεταβολὴ δὲν ἐχρειάσθη· ὁ λαὸς ἐγένετο εἰς ἀπάσας ἀπαιτητικώτερος, καὶ οἱ ἀρχηγοὶ ἀσθενέστεροι, συγκαταβατικοὶ, καὶ πρὸς τὸν Δῆμον ἀρεστότεροι. Δικαίως ἄρα ὁ Ἀριστοτέλης καταδικάζει τὸν νεωτεριστὴν Κλεισθένην ὡς κενόδοξον δημαγωγόν, ὅστις δι' ἰδίους σκοποὺς ἐπελέκισε τὴν βᾶσιν τῶν θεμελιωδῶν νόμων, καὶ ἐξώκειλε τὸ πολίτευμα εἰς καθαρὰν πανδημίαν (β)· καθότι ἕκαστος πολίτης ἦτο μέτοχος καὶ μέλος τῆς πολιτείας. Ὁ δὲ Κλεισθένης ἀπέδειξεν ὡς τοιοῦτους πολλοὺς καὶ ξένους, καὶ μετοίκους, καὶ δούλους (γ). Οὕτως ὁ καλὸς, καὶ ἀμχθὴς, καὶ χυδαῖος, γινόμενος πολίτης, ἐδύνατο ἤδη νὰ ταραξῆ τὴν πολιτείαν, συρόμενος ἀπὸ τὴν ὀρμὴν τῶν παθῶν του, ἢ παραφερόμενος ἀπὸ τὴν σοφιστικὴν εὐγλωττίαν τῶν δημοκόπων (δ).

Ἐν τούτῳ οἱ Ἀθηναῖοι, ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τὸν ἵππιακὸν ζυγὸν καὶ τὴν Σπαρτιατικὴν ἐπιρροήν, ἀντικαθιστῶσι τὴν δημοκρατίαν· καὶ, διὰ νὰ τὴν στερεώσωσι καλλίτερα, κηρύττονται πραγματικῶς ἐπίκουροι καὶ πρωταθληταὶ τῆς κοινῆς τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων ἐλευθερίας (ε)· καὶ, κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ Πλάτωνος, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ Ἑλλησιν ὑπὲρ Ἑλλάνων μάχε-

(α) Ἡρόδοτος. Βιβλ. VI. § 131.

(β) Ἀριστοτ. Πολιτ. Βιβλ. Γ. Κεφ. Α. § 10.
de leg. Atheu p. 186.

(γ) Πολλοὺς γὰρ ἐφυλέτευσε ξένους καὶ δούλους καὶ μετοίκους. (Ἀριστ. αὐτόθι.)

(δ) Τὸ δὲ ἀμφισβήτημα πρὸς τούτους ἐστίν· οὗ τις πολίτης; ἀλλὰ πότερον ἀδικῶς, ἢ δικαίως; (καλὸς ἢ πονηρός.) (Ἀριστ. αὐτόθι.)

(ε) Ἡρόδοτος. Βιβλ. V. § 60. Ἀθηναί εὐῦσαι καὶ πρὶν μεγάλα, τότε ἀπαλλαχθεῖσαι Τυράνων, ἐγένοντο μέζουες.

σθαι, καὶ βαρβάρους ὑπὲρ ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων (α). Τότε κατεπολέμησαν τοὺς Βοιωτοὺς, ἐκυρίευσαν μέγα μέρος τῆς Κολχίδος, καὶ πολλὰς Κυκλάδας νήσους· καὶ εἰς ἓνα λόγον κατέτρεξαν παντοῦ τὴν Ἀριστοκρατίαν, ὑπερσπιζόμενοι τὴν αὐτονομίαν τῶν Ἑλλήνων (β), γινόμενοι προστάται τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

Τὸ πολιτικὸν σύστημα τῆς Σπάρτης ἦτο νὰ σμικρυνθῇ ἡ δύναμις τῶν Ἀθηναίων· μένουσα ἐλευθέρᾳ ἐγένετο ἰσχυρὰ καὶ ταραχώδης· ἀριστοκρατουμένη δὲ, ἔμενεν ἥσυχος καὶ εὐάγωγος (γ). Αὐτὴν τὴν ἰδέαν ἐξηγήσαντες εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν τῶν Ἑλλήνων οἱ πρέσβεις τῆς, κατεδικάσθησαν περὶ πάντων διὰ τοῦ Κορινθίου Σωσικλέους (δ). Διὰ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι κατέφυγον εἰς τὸ ἐναντίον, συσταίνοντες καὶ αὐτοὶ τὴν παλαιάν των αὐτονομίαν, καὶ ἀποκαθιστῶντες καὶ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος τὸ αὐτὸ πολίτευμα. Τὸ τοιοῦτον ἠῤῥξανε τὴν δυνάμιν των ἐσωτερικῶς, καὶ τὴν ὑπόληψιν αὐτῶν ἐξωτερικῶς.

(α) Πλάτων. Μενέξ.

(β) Ἀθηναῖοι μὲν νῦν ἠῤῥξαντο. Δηλοῖ οὐκατ' ἐν μῶνον, ἀλλὰ πανταχῇ, ἡ Ἰσηγορίη ὡς ἔστι χοῦμα σπουδαῖον, εἰ καὶ Ἀθηναῖοι τυραννεύομεν, οὐδαμῶν τῶν σφῆας περιοικεόντων, ἔσαν τὰ πολέμια ἀμείνους, ἀπαλλχθέντες δὲ τυράνων, μακρῶ πρώτοι ἐγένοντο. (Ἡρόδοτ. Βιβλ. V. § 77.)

(γ) Νόφ λαβόντες, ὡς ἐλεύθερον μὲν εἶναι τὸ γένος τὸ Ἀττικόν, ἰσόρροπον ἐωῦτὸν ἂν γένοιτο· κατεχόμενον δὲ ὑπὸ τοῦ Τυράνου, ἀσθενὲς καὶ πειθαρχέσθαι ἐτοιμον. (Ἡρόδοτ. Βιβλ. V. § 91.)

(δ) Ἡ δὴ ὅ,τε οὐρανὸς ἔσται ἔνερθε τῆς γῆς· καὶ ἡ γῆ μετέωρος ὑπὲρ τοῦ οὐρανοῦ· καὶ οἱ ἄνθρωποι νόμον ἐν θάλασσῃ ἔξουσι, καὶ οἱ ἰχθύες τὸν πρότερον ἄνθρωποι, ὅτε γε ὑμεῖς, ὦ Λακεδαιμόνιοι, ἰσοκρατίας καταλύοντας, τυραννίδας εἰς τὰς πόλεις κατάγειν περὶ σκευάζεσθαι, τοῦ οὔτε ἀδικώτερον οὐδὲν ἐστι κατ' ἀνθρώπους, οὔτε μικροφρονώτερον. (Ἡρόδοτ. Βιβλ. V. 92.)

Ἡ Πεισιπρατικὴ ἐξουσία ἀφαιρέσασα μέρος τῆς ἐλευθερίας τοῦ δήμου, ἀντεισηῆξε δύο καλὰ· πρῶτον τὴν ἐσωτερικὴν ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν διὰ τῆς πρὸς τοὺς νόμους ὑποταγῆς, καὶ τὴν ὄθησιν τῆς ζωηρᾶς φαντασίας τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν ζήτησιν τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ καλοῦ· αὕτη ἐκίνησε τὴν ἄμιλλαν εἰς τὴν νεολαίαν, καὶ τὴν φιλοτιμίαν καὶ φιλοκαλίαν εἰς ἅπαντας (α). Μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς τυραννίας τῶν Πεισιπρατιδῶν, ἡ πρὸς τὰς μαθήσεις ὑπεροχὴ τῶν Ἀθηναίων ἐλαμψεν ἔτι μᾶλλον, βοηθουμένη μάλιστα ἀπὸ τοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους λαοὺς πολιτικὸν καὶ φιλελεύθερον αὐτῶν σύστημα, τὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας φιλοφροσύνην, καὶ τὴν πρὸς ἅπαντας μετριόφρονα σχέσιν καὶ φιλανθρωπίαν. Ὡστε αἱ Ἀθῆναι ἦσαν ἀληθῶς τὸ Πρυτανεῖον τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ Μητρόπολις τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς φιλοκαλίας· ἡ δὲ πολιτικὴ αὐτῶν ἀξία συνήργησεν ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ νοῦ καὶ τῆς αἰσθητικῆς. Ἡ ὑπεροχὴ αὕτη τῆς διανοίας, ἐπιστήμης, καὶ τέχνης, ἥτις ἤρχησεν ἀπὸ τὸν γηραιὸν Πεισίστρατον, καὶ ἐτελείωσε σχεδὸν εἰς τὸν Περικλέα, ἡ ὀλίγον ὕστερον, ἠδυνήθη μόνη ν' ἀνθέξῃ πολὺν καιρὸν· καὶ διαμένουσα ἐδέσποζε τοὺς δεσπότας τῆς Ἑλλάδος, καὶ διευθύνουσα ἔκτοτε ἐφώτιζε διδάσκουσα μέχρι τοῦδε τὸν ἀνθρώπινον νοῦν.

(α) Πλούταρχος εἰς Λυκούργον. Πλάτων Ἰππαρχος. Μενέξ. καὶ ἀλ-
λαχοῦ.